

TILLÆG TIL FOLKESOCIALISTEN 6/94

Borgerløn &

Solidaritet for alle

ET DEBATOPPLÆG

GENEREL INDLEDNING

DEN DANSKE borgerlønsdebat startede med bogen "Oprør fra midten" fra 1977. Borgerløn var en vigtig del af forfatterens vision om et humanitært ligevægtssamfund. Men umiddelbart var der ingen af de politiske partier, der tog tanken til sig. Siden har partiet De Grønne lanceret tanken, og i 1993 tilsluttede Det radikale Venstres landsmøde sig med et snævert flertal tanken. Ideen har flere gange været nævnt i SF, men er ikke tidligere blevet diskuteret bredt i partiet.

I DAG STÅR VI i en situation med en massearbejdsledsløshed, som mange danskere oplever som et varigt fænomen. Arbejdsledsheden fører til en omfattende udstødning og marginalisering og er forbundet med en omfattende kontrol, bureaukrati og kassetænkning, der opfattes som nedværdigende af mange. Samtidig føler mange af de beskæftigede, at de har mangel på tid og kræfter til familieliv, lokalsamfund, politik og kultur på grund af for meget lønarbejde og en ulige kønsmæssige fordeling af dette.

SF HAR ALTID været stærkt kritisk overfor samfundets måde at administrere arbejdsledsheden på og været fortalende for at skabe "mere samfund - mindre stat" ved at styrke det nære miljø, hvor borgerne selv, familier, venner og andre former for lokale fællesskaber løser en række problemer. Derfor er det naturligt for SF at undersøge, om borgerløn både kan være med til at løse arbejdsledshedsproblemet og styrke de lokale miljøer. Til det formål har HB, på opfordring fra SF's landsmøde i maj 1993 nedsat en gruppe til at skrive et papir om borgerløn, og senere lave en borgerlønskonference.

PAPIRET falder i to dele. Første del handler om borgerløn i den formentlig mest udbredte betydning af begrebet. Gruppens flertal er imod denne form for borgerløn, og i anden del af papiret gennemgås et reformforslag, vi har valgt at kalde "Solidaritet for alle". Det er ikke nogen genial titel, men bedre end "Rød borgerløn", som har været foreslået, men som hele arbejdsgruppen finder misvisende.

ENDELIG VIL VI godt opfordre alle læsere til at huske, at dette er et debatpapir, ikke et programudkast. Vi synes, man bør diskutere hovedprincipperne - både i del I og II - og ikke fortabe sig i detaljerne. Med dette fromme håb ønsker vi alle god læse- og diskussionslyst!

Borgerlønsgruppen

Del I. Borgerløn

1. INDLEDNING

Der er både tilhængere og modstandere af borgerløn i gruppen, og hverken tilhængere eller modstandere er indbyrdes enige om alt. Der er nuancer i argumentationen. De er dog langt fra alle med i papiret - længde og læseværdighed forbyder det. Vi har valgt at være lidt firkantede hist og pist for at give en skarpere profil.

Vi starter med at fastlægge, hvad vi mener med borgerløn i afsnit 2. Så fremlægger borgerløn-tilhængerne og borgerløn-modstanderne deres vigtigste argumenter i afsnit 3 henholdsvis 4. Derefter gennemgås i afsnit 5 nogle problemstillinger. I afsnit 6 overvejes social og miljømæssig "værnepligt" set i sammenhæng med borgerløn. Strategien for borgerløn gennemgås i afsnit 7. Der konkluderes på del I i afsnit 8.

2. HVAD ER BORGERLØN?

2 A. EN KORT DEFINITION

Der eksisterer flere definitioner på borgerløn. Foreløbig (indtil afsnit 8) koncentrerer vi os om det, de fleste forbinder med begrebet, nemlig at *alle borgere på mindst 18 år får et grundbeløb som de kan leve af, uden nogen modkrav om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet el. lign.* Borgerløn ydes altså også til de beskæftigede, og til hjemmegående husmødre (m.fl.), som idag forsørges af deres ægtefælle. Borgerløn vil kunne ligge på omkring 5.000 skattefri kr. pr. måned. Borgerløn-tilhængerne mener herudover, at borgerløn må kædes sammen med en ret til uddannelse og lønarbejde (se afsnit 3 C.) samt pligt til en vis arbejdsmæssig modydelse i form af en social- og miljømæssig værnepligt (se afsnit 6). De nuværende overførselsindkomster erstattes af borgerløn, der i et vist omfang suppleres med tillægssydler. Således skal bl.a. a-kasserne videreføres. Spørgsmålet om tillægssydler behandles nærmere i afsnit 5 E.

2 B. VI HAR IKKE BORGERLØN I DAG

Undertiden møder man den påstand, at vi har borgerløn i dag. Det har vi ikke. Det bliver klart ved at sammenligne borgerløn og nogle af de ydelser, vi har i dag: Folkepension, hvor grundbeløbet er borgerløn for de ældre (det gælder ikke fra 1994, fordi grundbeløbet nu er gjort indkomstafhængigt). En vigtig forskel er, at de gamle sjældent er og ikke "forventes" at være erhvervsaktive; Efterløn, som ikke er borgerløn, fordi der stilles krav om dels forudgående arbejdsmarkedstilknytning, dels at efterlønnere ikke arbejder (mere end 200 timer/år). Det er i modsætning til borgerløn, som ydes betingelsesløst.

Arbejdsledshedsunderstøttelse og kontanthjælp, som ikke er borgerløn, bl.a. fordi der stilles krav om at stå til råd-

Billedet på forsiden er billedhuggeren Gunnar Westmansk "Paraplygruppen" som står i Kolding. Jeg har valgt den som billede af borgerløn uden at lægge nogen videre symbolik i valget.

Jan Gralle

Dette debatoplæg er skrevet af Borgerlønsgruppen, hvis medlemmer nævnes på bagsiden.

Redaktion og produktion, samt fotos: Jan Gralle (ansv) 3337 4482

Udgivet af SF's partikontor Christiansborg, 1240 København K. Tlf. 3312 7011 • Fax 3332 7248

Ekstra eksemplarer kan bestilles sammesteds. Juni 1994

dighed for arbejdsmarkedet. Mere generelt skal man for at få en bestemt ydelse i næsten alle tilfælde opfylde bestemte tildelingskriterier. I modsætning hertil er borgerløn kriteriefri - den tildeles alle (voksne).

2 C. BORGERLØNNENS STØRRELSE

En borgerløn må realistisk set ligge på en størrelsesorden omkring 5.000 skattefri kr. om måneden. På den ene side kan man ikke leve ordentligt af et beløb, der er meget mindre. På den anden side vil et væsentligt højere beløb føre til skattetryk af en højde, der næppe er acceptabelt - heller ikke på venstrefløj. I tabel 1 sammenlignes med de nuværende ydelser. Allerede en borgerløn på 5.000 skattefri kr./måned kræver en høj skat. Tænkes borgerløn finansieret via indkomstskatten skal bl.a. personfradraget afskaffes, og al indkomst beskattes med i størrelsesordenen 70%. Noget mindre, hvis ingen eller meget få tillægsydelser betales af det offentlige; noget større, hvis og så længe rentefradraget skal bevares. Erstattes indkomstskatten med en produktionsskat - jævner SF's forslag om PROMS - kan man komme ned på en lidt lavere skatteprocent end de 70% (fordi skattegrundlaget bliver bredere end ved indkomstskat). I givet fald bør en del af borgerløn dog finansieres af miljøafgifter, som er en god beskatningsform. Det ændrer ikke på, at den samlede beskatning af al indkomst stiger voldsomt: Når man tjener penge, planlægger man også at bruge dem; og når man bruger dem, betaler man bl.a. til de forhøjede miljøafgifter. Den såkaldte "sammensatte, effektive marginalskat" forhøjes derfor også i det omfang, borgerløn finansieres af miljøafgifter. Til sammenligning kan nævnes, at De Grønne i nogle år har kørt med en borgerløn på 50.000 skattefri kr./år (ca. 4.200 kr./måned), som de forestiller sig finansieret med en indkomstskat på 70%. Gruppen har ikke taget stilling til, om folkepensionen skal erstattes af borgerløn eller om borgerløn skal forbeholdes de 18-66-årige. Den problemstilling er ikke central for borgerløn-debatten. Økonomisk set har det ikke den store betydning, fordi folkepensionisterne i forvejen får tæt på 5.000 skattefri kroner om måneden. Gruppen er uenige om den politiske realisme i at etablere og opretholde en borgerløn af den nævnte størrelse, jvf. afsnit 7.

2 D. FORDELINGSVIRKNINGER

Den skitserede borgerløn-model vil betyde en markant omfordeling, når man ser på indkomsten incl. borgerløn, og efter skat og afgifter:

- de lavtlønnede vil vinde;
- hjemmearbejdende husmødre mfl. vinde;
- dem med de laveste overførselsindkomster, bl.a. studerende, vil vinde;
- de højerelønnede vil tabe;
- modtagere af relativt høje overførselsindkomster vil tabe (medmindre de kompenseres af tillægsydelser)

Set som grupper vil "husmødrene" og overførselsindkomst-modtagere under 25 år vinde, mens overførselsindkomst-modtagere over 25 år vil tabe. De beskæftigede vil, set under et, formentlig få stort set uændret indkomst.

3. BORGERLØN-TILHÆNGERNES FREMSTILLING

3 A. SITUATIONSBEKRIVELSE

Der er i dag stort behov for en struktur-reform, der både griber ind i arbejdsmarkeds-, social- og familiepoltikken, fordi:

- På markedet er arbejdsløsheden voksende og nye instrumenter for fordeling af lønarbejdet er derfor nødvendige.
- I stat og kommuner bliver social- og arbejdsmarkedssystemet stadig mere indviklet og modsætningsfyldt, hvorfor en forenkling og samordning efter nye principper trænger sig på.
- I hverdagslivet mangler mange tid og kræfter til familieliv, aktiviteter i lokalsamfund, politik og kultur på grund af for meget lønarbejde og en ulige kønsmæssig fordeling af det.

Borgerløn vil være en struktur-reform, der både vil være med til at fordele lønarbejdet bedre, mindske bureaukratiet og klient-gørelsen og styrke familielivet og det lokale nære miljø. Det nuværende social- og arbejdsmarkedssystem blev oprindeligt lavet ved socialreformen i 1933 og udbygget i 1960'erne og 70'erne. Det er indrettet efter en normalt tilstand med fuld beskæftigelse i en vækst-økonomi. Man har længe håbet at arbejdsløshedsproblemerne var midlertidige. I 1980'erne har man for at afhjælpe arbejdsløsheden ført en stadig mere aktiv arbejdsmarkedspolitik med større vægt på vejledning og uddannelse, og i de seneste år også med jobrotation og orlovsmuligheder. Alligevel stiger arbejdsløsheden, og flere og flere erkender, at uddannelse og aktivering ikke i sig selv skaber øget lønarbejdsbeskæftigelse. Man har i de sidste år tværtimod stadig tydeligere set, at beskæftigelsesforanstaltninger fortrænger almindelige job i kommunerne, en "kassetænkning-kamp" mellem kommuner og akasser, at aktiveringsordninger især har været brugt for at blive i akassesystemet, "fattigdomsfælder", hvor det ikke kan betale sig at tage arbejde, og eksempler på "kloges legale misbrug" af de stadig mere indviklede uddannelsesstilbuds-systemer.

Efter 10 år med stor arbejdsløshed er dagpenge- og bistandssystemet overbelastet, og ved at miste en klar indbyrdes afgrænsning. Her vil borgerløn være en principiel struktur-reform, der vil fjerne de fleste af de uheldige forhold, der her er nævnt.

Videreudvikling af SF's arbejdsmarkeds- og socialpolitik. SF's beskæftigelsespolitik har hidtil været præget af brug af mange forskellige instrumenter over en bred front: Aktiv miljøvenlig erhvervspolitik, udvidelse af den offentlige sektor, uddannelse, fordeling af lønarbejdet, orlovsordninger og skabelse af nye arbejdsmarkeder. I SF's hidtidige politik ligger også begyndelsen til en borgerløn-tænkning, med "retten til arbejdsfrihed betalt med kompensation via dagpenge (beskæftigelsesplan 93-96 s. 25) og muligheden for "... aktivitetsorlov, hvor man oppebærer enten dagpenge eller kontanthjælp uden at være underlagt de almindelige rådighedsforpligtelser, hvor man kan arbejde med en hel vifte af utraditionelle aktiviteter" (beskæftigelsesplanen s. 28). Generelt har SF foreslået, at de arbejdsløse skal

have flere rettigheder til "aktivering" og færre pligter. SF har modsat sig regeringens arbejds-markedsreform, men har ikke præsenteret en samlet struktur-reform på social- og arbejdsmarkeds-området.

I det daglige er SF's politik især gået ud på at bevare så mange så muligt i dagpengesystemet, at modsætte sig forringelser og i stedet foreslå højere satser til overførsels-indkomst-modtagere samt lempeligere rådighedsregler. Denne politik er nødvendig, men ikke længere tilstrækkelig. Systemet er nu blevet så indviklet og modsigelsesfyldt, at der er behov for en grundlæggende reform som borgerløn.

3 B. BORGERLØN-TILHÆNGERNES SAMFUNDS/MENNESKESYN

Det kapitalistiske industrisamfund bygger på selvforsørgelse via fuld lønarbejdsindkomst som det normale, og med mulighed for dagpenge og bistandshjælp som erstatningsydelser, hvis man ikke kan få lønarbejde. Hvis man mister lønarbejdet, bliver man i stigende grad stillet over for tilbud om uddannelse og arbejde, der bliver stadig mere tvangsprægede jo længere tid der går. Det meste af vores lovgivning er indrettet efter, at det normale er at være heltids-lønarbejder, hvilket betyder, at dem, der ikke kan få dette, bliver diskrimineret på utallige måder.

Borgerløn bygger på en anden menneske- og samfundsopfattelse. Med borgerløn etableres et andet normalbillede af det moderne menneske. Hun/han er ikke først og fremmest lønarbejder, men social medborger. Denne rolle gives et økonomisk grundlag ved at sikre alle borgere offentlig forsørgelse på et eksistensminimum (borgerløn). Det er et opgør med det traditionelle arbejdsbegreb, hvor arbejde kun ses som lønarbejde. Med borgerløn vil alle samfundsborgere blive aflønnet for det samfunds- og miljønødvendige arbejde, som alle udfører i den uformelle sektor. Det gælder husarbejde, social omsorg i form af at få familier og nære sociale netværk til at fungere, samt aktivitet som politiske og kulturelle samfundsborgere. Borgerløn vil derfor være et symbol på en grundlæggende samfundsmæssig ligeværdighed.

3 C. BORGERLØN-TILHÆNGERNES VISION: FORDELENE VED BORGERLØN

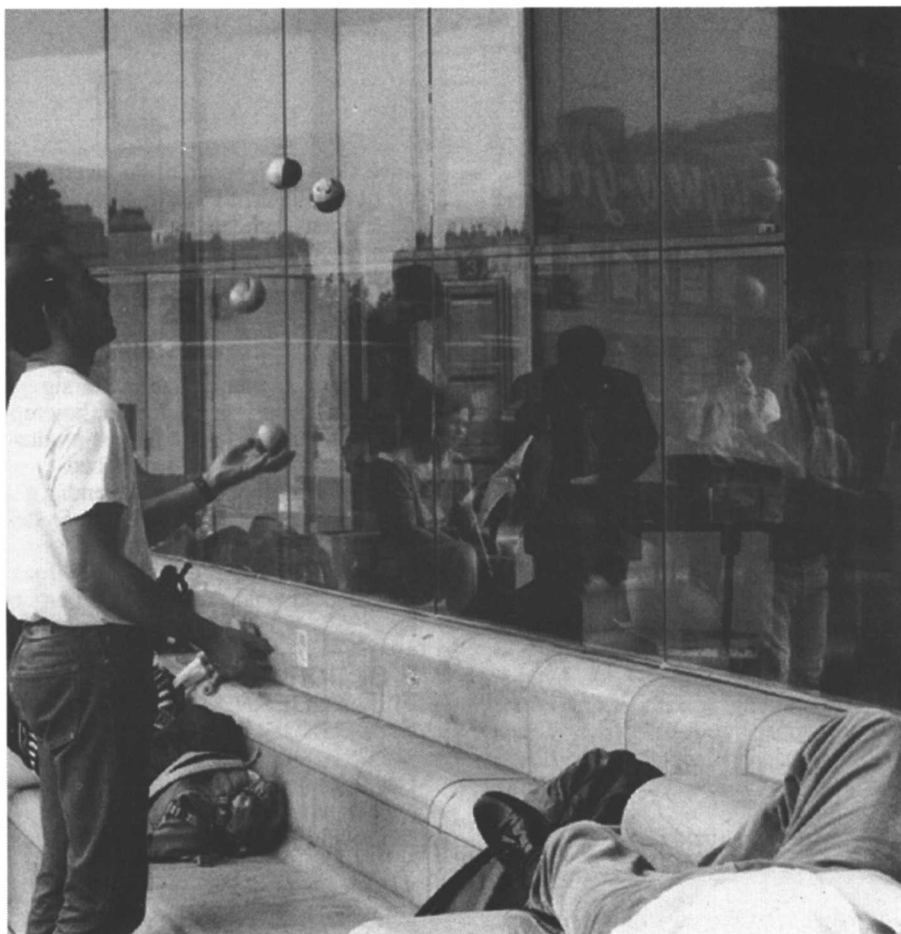
Reduktion af arbejdsløsheden og skabelse af et mere fleksibelt arbejdsmarked.

Borgerløn vil være med til at reducere arbejdsløsheden, fordi den vil stimulere dem, der har arbejde til at reducere deres lønarbejde, og dem, der mister lønarbejdet, vil ikke på samme måde være tvunget til at tage et fuldtids-lønarbejde.

Men borgerløn vil ikke i sig selv kunne løse arbejdsløshedsproblemet. Med borgerløn skal man fortsat føre en aktiv erhvervs- og arbejdsmarkedspolitik i både den private og offentlige sektor, der har som mål at skabe flere miljøvenlige jobs, og man skal fortsat arbejde for arbejdstidsnedsættelse, jobrotation og bedre orlovsmuligheder. Borgerløn er ikke et alternativ til disse midler, men supplerer dem og vil styrke deres virkning.

Borgerløn vil desuden være med til at skabe et mere fleksibelt arbejdsmarked og overenskomst-system, og der-

NOTATER:

med vil der blive åbnet op for skabelsen af flere deltidsjob og småjobs. I stedet for at skabe nye tvangsmæssige jobs i den kommunale aktivering (et tredje arbejdsmarked), eller lave nye service-jobs, hvor man får statstilskud til hjemmeservice (65 kr. pr time til vask, rengøring, madlavning og havearbejde), vil en borgerløn ordning skabe mere frihed for den enkelte og et mere fleksibelt arbejdsmarked for småjobs. Borgerløn-modtagerne vil altid være sikret borgerløn, hvorfor de ikke vil være tvunget til at tage et hvilket som helst lønarbejde. Det vil skabe nye udfordringer for fagbevægelsen, som lokalt bliver nødt til at kæmpe for at nogle af disse job overholder visse miljømæssige standarder.

Mindre offentligt bureaukrati - mere gennemskuelighed - bedre grundlag for politisk debat og styring.

Det første der springer i øjnene ved borgerløn er enkelhed. Eftersom alle modtager samme ydelse skal der kun opretholdes en minimal offentlig kontrol og vurdering. Det medfører en stor besparelse i administration, idet en individuel skønsvurdering er meget arbejds-krafts-intensiv.

For det andet vil borgerløn give en gennemskuelighed i tildelingen af offentlige ydelser. Det vil fjerne uvidenhed, der danner baggrund for populære myter og fordomme om indkomst-overførsels-modtagere. Desuden vil det være fremmende for en bredere politisk debat om fordelingen af samfundets ressourcer, og for en mere rationel politisk styring af samfundet.

Flere rettigheder til de svage - flere pligter til de privilegerede.

En væsentlig målsætning med borgerløn er at nedbryde nogle af de skel, der er opstået i samfundet i kølvandet på velfærdsstatens stadig mere indviklede ydelses-system. Det er uholdbart i et demokrati at opdele mennesker i grupper som bistandsklienter, efterlønsmodtagere, førtidspensionister etc. med forskellige rettigheder og pligter. Det fører til et splittet og opdelt samfund, hvor fællesskabet får stadig dårligere ved at trives. Der er i dag en tendens til at rettigheder især tildeles de fuldtidsbeskæftigede (og de a-kasseforsikrede), mens bistandsmodtagerne underlæg-

"Borgerløn-modtagerne vil altid være sikret borgerløn, hvorfor de ikke vil være tvunget til at tage et hvilket som helst lønarbejde."

ges stærkere pligter og færre rettigheder. Jo dybere og længere væk man "synker ned" fra det "normale arbejdsmarked", desto større tvang (pligter) bliver man underlagt til at påtage sig offentligt defineret arbejde og uddannelse og jo færre rettigheder har man (f.eks. til at klage, orlov og uddannelse). Borgerløn vil kunne være et centralt middel til ændring af denne tendens. I borgerløn ligger hverken en aktivitetstvang eller et aktivitetsforbud. Borgerløn vil desuden have den fordel, at den betyder, at ingen voksne tvinges til at være afhængige af en forsørger (ægtefælle). Det er vigtigt, at borgerløn bliver kædet sammen, at alle voksne i løbet af et arbejdslivsforløb bliver garanteret muligheden for en vis mængde lønarbejde samt ret til uddannelse. Hvis det ikke garanteres kan man frygte, at borgerløn bl.a. viderefører den sociale polarisering - mellem de rigtigt beskæftigede og de sociale bistandsklienter - som eksisterer i dag.

Skabe mere helhed i hverdagslivet ved at styrke det lokale fællesskab.

Borgerløn lægger op til en genetablering af fællesskabet som det bærende element i samfundsudviklingen. Der er i dag stort behov for at ændre forholdet mellem arbejde, familie og lokal-samfund ved dannelse af nye demokratiske instanser, der kan organisere livet lokalt. Det skal være en ny instans mellem det offentlige og private, hvortil man kunne henlægge opgaver, der i dag løses i familien, i det offentlige og i det private erhvervsliv. Det vil typisk være naturforvaltning-, omsorgs-, sundheds- og uddannelsesopgaver.

Til en sådan nødvendig omfordeling mellem lokale, institutioner, familien og lønarbejdere vil borgerløn være central, fordi den vil give mennesker et indkomstmæssigt grundlag for at skabe de nye lokale organisationsformer, som er nødvendige for en genetablering af lokalsamfundene.

Styrkelse af den erhvervsmæssige og kulturelle fornyelse.

Mange er i dag bekymrede for, at der på nogle områder i modsætning til tidligere findes færre iværksættere. Derfor har man i de senere år indført forskellige former for iværksætter-

ydelser. Og på det kulturelle område har man givet nogle ledige og bistandshjælpsmodtagere muligheder for at deltage i kulturelle aktiviteter uden at være underlagt rådighedsforpligtelsen. I stedet for at lave sådanne særlige ordninger, vil en borgerløn-ordning kunne fungere som et generelt sikkerhedsnet for alle mennesker, der vil kaste sig ud i alle typer af iværksætterprojekter.

Fordelen vil være, at der ikke vil være særlige betingelser og kontrolforanstaltninger, som dem der knyttes til alle de bestående ordninger.

Mere lighed og større individuel uafhængighed.

Borgerløn indebærer med den her skitserede model en omfordeling fra højt-lønnede til lavt-lønnede. Ved en indkomstskat på 70% vil lønindtægter på under 180.000 kr. have flere penge til rådighed end de har i dag.

Borgerløn vil desuden betyde en styrkelse af mange kvinders økonomiske situation, idet ingen voksne længere tvinges til at være afhængige af en forsørger (ægtefælle), samtidig med at samfundet med en borgerløn kan siges at give en aflønning for husarbejde og børnepasning.

Generelt vil borgerløn sikre, at alle mennesker i langt højere grad end i dag får mulighed for at indrette deres tilværelse på forskellige måder, fordi der vil være et økonomisk grundlag for et mere frit valg af livsform.

4. MODSTANDERNES SYN PÅ BORGERLØN

Borgerløn-tilhængerne argumenterer på dels et ideologisk, dels et mere konkret plan, som vedrører arbejdsløsheden, kontrolsystemerne og fordelingsvirkningen af borgerløn.

De behandles her i den rækkefølge. Der henvises endvidere til især afsnit 7. Ikke alle borgerløn-modstanderne er enige i hele argumentationen, men det er bevidst valgt at udelade nuancerne.

4 A. DE IDEOLOGISKE ARGUMENTER

FÆLLESSKAB: Socialister må gå imod borgerløn, fordi vi går ind for fællesskab og samarbejde. Alle skal deltage i det samfundsmæssige arbejde efter evne, og omvendt er der plads til alle. Selv om lønarbejdet så langt fra er den optimale ramme for en samfundsmæssig indsats, så er det dog først og fremmest gennem lønarbejdet, at værdierne skabes, og dermed grundlaget for velfærdsstaten. Det er også i vidt omfang gennem lønarbejdet, der opstår fællesskaber, skabes politisk bevidsthed og den enkelte får sin "identitet".

Arbejdsmarkeds- og socialpolitikken skal derfor ikke gå ud på at betale folk for at holde sig væk fra arbejdsmarkedet - tværtimod skal den sikre alle borgere en mulighed for at yde en indsats til fællesskabets bedste, herunder muligheden for at få arbejde. Det har altid været grundlaget for SF's politik, og det er derfor forkert at se begyndelsen til borgerløn-tænkning i SF's hidtidige politik.

RET OG PLIGT: Et grundlæggende princip for arbejderbevægelsen, formuleret af Marx, har været, at "den ikke anerkender pligter uden rettigheder, rettigheder uden pligter". Borgerløn udtrykker det modsatte princip: Rettigheder uden pligter. Det betyder, at de udstødte, med rette,

kan føle, at deres livsmåde ophøjes til samfundets højeste princip. Problemet er ikke, at der i dag opstilles pligter, men at de samfundspligter, som arbejdsmarkeds- og socialpolitikken opstiller, er uden reelt indhold (rådighed etc.). Istedet for at indføre borgerløn, bør vi arbejde på at forpligte samfundet, virksomhederne og dem med fast arbejde til at løse nogle prioriterede samfundsopgaver, fx uddannelse.

Borgerløn-tilhængerne føler sig tydeligt ramt af påstanden om, at borgerløn er en ret uden pligt. Derfor kobler de på kunstig vis borgerløn sammen med nogle års samfunds- eller miljømæssig værnepligt (jvf. afsnit 6), for på den måde at modsvare retten til borgerløn med en pligt. Men selv når der ses bort fra denne konstruktion, hævder borgerløn-tilhængerne, at borgerløn kan ses som betaling for "samfunds- og miljømæssigt arbejde". Efter alt at dømmes, vil kun nogle få borgerløn-modtagere udføre et sådant arbejde.

Så hævdes det, at med borgerløn aflønner samfundet husligt arbejde mv. Men hvorfor skal det aflønnes kontant? Det udføres jo til egen og familiens gavn, og bør værdsættes efter sin brugsværdi. Borgerløn-tilhængerne er tæt på at sige, at samfundsmæssig værdsættelse altid skal resultere i udbetaling af penge. Det er faktisk at acceptere den fremmedgørelse, der ligger i pengebegrebet!

4 B. BORGERLØN, ARBEJDSLØSHED OG KONTROLSYSTEMERNE

Centralt i borgerløn-tilhængerens fremstilling er en tro på, at vi aldrig får fuld beskæftigelse. Det er vi grundlæggende uenige i. Arbejdsløsheden kan afskaffes i løbet af en overskuelig årrække ved at gennemføre SF's beskæftigelsespolitik, som bygger på flere jobs i den offentlige og private sektor, en kraftig oprioritering af uddannelsesindsatsen og en anden fordeling af arbejdet (kortere daglig arbejdstid, bedre orlovsoordninger, lavere efterlønsalder).

Ofte siger SF'erne til hinanden over et glas øl, at der alligevel aldrig kommer fuld beskæftigelse. Det er en farlig pessimisme. Det der mangler er ikke konkrete forslag, men politisk opbakning. Det er nemlig ikke rigtigt, at flertallet af de danske politikere i de sidste mange år har bestræbt sig på at begrænse arbejdsløsheden. Når engang arbejdsløsheden er nedbragt gennem SF's beskæftigelsespolitik, vil mange af problemerne med sagsbehandlersystemet løse sig selv. Det skal vi dog ikke vente på, men tage fat på en reform allerede nu. For borgerløn-tilhængerne har ganske ret i, at klient-sagsbehandlersystemet er gået over gevind med hensyn til kontrol, opdeling i båse etc.

Det rammer en øm SF-tå. Vi har været i defensiven, og vi har ikke været gode nok til at formulere en samlet politik. Borgerløn-tilhængerens kritik er dog meget ensidig. Der er også positive sider i systemerne. Tilbud om job og uddannelse fører i en hel del tilfælde til varig beskæftigelse. Og systemet har i praksis gjort det muligt at bevare ydelser, der i international sammenligning er i den øvre ende, og som kan oppebæres væsentligt længere end i næsten alle andre lande. Med den fornødne politiske vilje kan

der derfor gennemføres en reform af systemerne, der meget langt hen ad vejen løser problemerne. Den vigtigste hindring er modstanden fra de alt for mange, der ønsker mere kontrol af de arbejdsløse etc. Men netop disse grupper vil være så meget desto mere imod borgerløn, som fjerner enhver kontrol.

Nøgleordene for en reform er mindre kontrol, bedre tilbud om job, uddannelse, opgør med kassetænkning etc. Reformen skal baseres på tro på mennesket, men også på at mennesker undertiden har behov for et solidarisk skub i ryggen for at komme i gang. For det er ikke altid, at mennesker vælger det, der er bedst for dem. Ægte solidaritet kræver mere end en check. Det kræver aktivt engagement i andre mennesker. Borgerløn gør forsørgelse kollektiv, men indretningen af livet individualistisk. Borgerløn vil friste nogle - bl.a. unge - til ikke tage arbejde eller uddannelse, fordi det på kort sigt opleves som let og behageligt at lade være. Der findes klart for meget "tvang" - et rigtigere udtryk er økonomisk pisk - i systemerne i dag, men borgerløn går i den modsatte grøft. Det kan frygtes, at borgerløn vil føre til et utal af tabte ungdomsgenerationer.

4 C. BORGERLØN OG FORDELINGSPRINCIPPER

Det er rigtigt, at der i dag er store forskelle på forsørgelses-ydelserne, og at en del af disse forskelle er uretfærdige. Men derfor har borgerløn-tilhængerne næppe ret i, at det eneste retfærdige er samme ydelse til alle - et princip de i øvrigt fraviger, i det omfang de går ind for tillægsydelser. Det er en lang diskussion; her skal blot nævnes nogle forhold, der måske og måske ikke kan begrunde forskelle i ydelserne: Forskel i forsørgerbyrde (antal børn), forskel i boligudgift, placering i livsforløb (ung/midt i mellem/ældre) og hvad plejer man at tjene (indkomst-bortfaldsprincippet; dvs. at man sikres rimeligt økonomisk ved korterevarende indkomstbortfald, så man ikke tvinges til f.eks. at sælge sin ejerbolig, fordi terminen ikke kan betales). En meget uheldig virkning af borgerløn er, at mange indkomstoverførselsmodtagere mister penge. Det er en konsekvens af, at borgerløn skal ydes til alle. På det punkt vil samfundsindkomst, jvf. del II, afsnit 9.4., være bedre.

5. FORSKELLIGE OVERVEJELSER OM BORGERLØN

5 A. BORGERLØN OG ARBEJDSLØSHED

I et borgerløn-samfund vil betegnelsen "arbejdsløs" måske blive afløst af betegnelsen "borgerlønsmodtager" el. lign. I forlængelse heraf mener borgerløn-tilhængerne, at borgerløn vil gøre "arbejdsløshed" mere socialt acceptabel, og dermed mindske de menneskelige problemer ved arbejdsløshed. Se diskussion heraf i afsnit 5 B. Men en ny betegnelse ændrer i sig selv ikke på, at der i borgerløn-samfundet kan være personer, som reelt er arbejdsløse; dvs. uden (løn-)arbejde, og med et ønske om at få et arbejde. Derfor må det overvejes om:

1.) Borgerløn kan reducere arbejdsløsheden,

FIGUR 1. STØRRELSEN AF DIVERSE OVERFØRSELSINDKOMSTER MV.

1994-tal	Kr. pr. måned efter skat mv.
Højeste førtidspension	8322
Sygedagpenge	7175
Barselsdagpenge	7175
Efterløn, højeste sats	6890
Arbejdsløs på fulde dagpenge	6808
Mellemste førtidspension	6567
Forhøjet alm. førtidspension	6092
Kontanthjælp, forsørger, mindst	5964
Efterløn, laveste sats	5844
Enlig folkepensionist	5154
Almindelig førtidspension	5154
** Borgerløn som beskrevet **	5000
Kontanthjælp, ej forsørger, f.eks.	4768
SU+lån, udeboende	4543
Samgift folkepensionist	4029
SU+lån, hjemmeboende	3517
SU, udeboende	3009
SU, hjemmeboende	1983
Beskæftiget, 150.000 kr./år	7237
Beskæftiget, 175.000 kr./år	8241
Beskæftiget, 200.000 kr./år	9174
Lærling, startår	3661
Lærling, slutår	5286

Overførselsindkomsterne er ordnet efter, hvor meget der er til rådighed efter skat samt evt. fagligt kontingent og a-kasse. Der er som hovedregel tale om minimumstal fordi: ... Boligsikring, børnecheck, friplads i institution, særfordele for pensionister etc. kommer oveni de anførte beløb. ... Der er kun regnet med personfradrag, samt - for arbejdsløse, beskæftigede og efterlønnere - fradrag af fagligt kontingent og a-kasse.

Omvendt gælder dog, at ... Unge kontanthjælpsmodtagere får særlig lave ydelser. ... At førtidspensionisterne i tabellen er enlige. Gifte førtidspensionister får et lavere beløb efter skat (ca. 800 kr./måned).

1. A) fordi antallet af arbejdssøgende (arbejdsudbuddet) falder.

1. B) Gennem stigende beskæftigelse.

2.) Borgerløn kan afskaffe arbejdsløsheden.

3.) Borgerløn er nødvendig for at afskaffe arbejdsløsheden.

4.) Borgerløn er en god måde at reducere/afskaffe arbejdsløsheden på.

Ofte bruges disse udsagn mere eller mindre i flæng, men det er vigtigt at holde dem udefra hinanden. Gruppens vurdering af de forskellige udsagn:

AD 1. A) Flertallet ser borgerløn som en af flere måder at fordele arbejdet på: Dem der ikke ønsker at have (fuldtids-)lønarbejde får økonomisk mulighed for at leve uden dette. Derved skabes plads til flere af dem, der ønsker at have lønarbejde. Arbejdsløsheden falder. Det er svært at sætte tal på med hvor meget. Heroverfor står mindretallets vurdering: Allerede i dag har man reelt mulighed for at gå på arbejdsløshedsdagpenge eller kontanthjælp, hvis man ikke ønsker at arbejde. Med borgerløn bliver denne mulighed mindre attrak-

tiv økonomisk, fordi borgerløn er en lav ydelse. Om noget vil borgerløn trække i retning af at øge antallet af arbejdssøgende, og dermed øge arbejdsløsheden.

AD 1. B) Borgerløn-tilhængerne mener, at borgerløn vil give et mere fleksibelt arbejdsmarked, og at det vil give flere jobs.

Borgerløn-modstanderne mener, at denne påstand bl.a. bygger på en let skjult forudsætning om, at mindstelønningerne fjernes eller sænkes voldsomt i forbindelse med indførelsen af borgerløn (ellers bliver statstilskudsordningen til servicejob i hvert fald ikke udkonkurreret!).

Hertil kommer, at borgerløn-modstanderne absolut ikke tror på, at lavere mindsteløn vil skabe en masse nye jobs - og at de nye job, der kommer vil i vid udstrækning være "lorte-job". Nogle mener endda, at lavere løn vil føre til en uheldig erhvervsudvikling (satsning på taber-produkter), og dermed på længere sigt direkte til færre jobs.

AD 2.) Ingen i gruppen mener, at borgerløn i sig selv kan afskaffe arbejdsløsheden.

AD 3.) borgerløn-modstanderne mener, at SF's nuværende beskæftigelsespolitik kan skabe fuld beskæftigelse, hvorfor borgerløn ikke er nødvendig. Borgerløn-tilhængerne mener, at SF's nuværende beskæftigelsespolitik er utilstrækkelig, og derfor bl.a. bør suppleres med forslag om borgerløn.

AD 4.) Der er selvsagt delte meninger om, hvorvidt borgerløn er en god måde at tackle arbejdsløshedsproblemet på.

5 B. BORGERLØN OG DEN SOCIALE ACCEPT

I dag er vi alle i meget høj grad defineret af vores lønarbejderrolle. Vi får idag vores værdi som menneske via vor arbejdsrolle: Vi spørger hinanden: Hvad er du? I stedet for: Hvem er du? Der er personer, der svarer, at de laver dette eller hint, selvom de er bistanmodtagere, men de fleste har ikke andet svar end, at de oppebærer understøttelse.

Bliver det ændret ved at indføre borgerløn? borgerløn-tilhængerne mener ja. Afskaffelsen af begreberne bistanhjælp og kontanthjælp ved indførelsen af borgerløn vil være med til at fjerne det sidste almisseræg, der stadig hænger ved at modtage ydelser fra det offentlige. Og da alle bliver borgerløn-modtagere bliver det lettere, mere attraktivt og mere legitimt at være uden lønarbejde og være deltidslønarbejder.

Borgerløn-modstanderne mener derimod, at borgerløn ikke i sig selv vil skabe denne sociale accept - for det er bare et nyt ord for det samme; det ændrer ikke indholdet.

5 C. BORGERLØN OG LIGESTILLING

Borgerløn-modstanderne mener, at der er en alvorlig risiko for, at borgerløn i stort omfang vil få kvinderne - og ikke mændene - "hjem til kødgryderne". Borgerløn-tilhængerne ser det samtidig som noget positivt at valgfriheden bliver større, at ingen tvinges til at være afhængig af en forsørger og at kønrollediskussionen i familierne bliver skærpet.

5 D. BORGERLØN OG MILJØET

Borgerløn-tilhængerne mener, at der i det nuværende system ligger en indbygget tendens til, at der må skabes flere lønarbejdspladser. Borgerløn vil måske føre til lavere (formel) beskæftigelse, mindre økonomisk vækst, og dermed (alt andet lige) til mindre miljøbelastning.

Argumentet holder kun, hvis samfundet er tæt på fuld beskæftigelse, og kun hvis borgerløn betyder, at nogle ønsker at arbejde mindre (se 5 A-I A). Kun i dette tilfælde vil borgerløn føre til lavere vækst og dermed mindre miljøbelastning. Til gengæld bliver det sværere at finansiere borgerløn, fordi finansieringsgrundlaget - produktionen - bliver mindre.

Der kan være andre sammenhænge mellem borgerløn og miljøet:

■ Borgerløn betyder et højt skattetryk. Et af borgerløn-modstandernes argumenter er, at det gør det vanskeligere at finansiere den nødvendige offentlige miljøindsats.

■ Borgerløn-tilhængerne mener, at løsning af mange økologiske problemer kræver styrkelse af lokalsamfundene og etablering af flere økologiske eksperimenter. Borgerløn-tilhængerne ser borgerløn som et væsentligt element i en sådan strategi, der idag hæmmes af de stive dagpenge- og bistanregler.

Heroverfor mener borgerløn-modstanderne, at økologiske eksperimenter ligeså godt kan fremmes gennem passende opblødning af de nuværende regler, og gennem målrettede særordninger.

Mere generelt kan borgerløn-modstanderne spørge, om de aktiviteter, der udføres udenfor det formelle arbejdsmarked, nødvendigvis (samlet) har en positiv effekt på miljøet?

En samlet vurdering af argumenterne fører til, at der næppe er nogen særlig stærk sammenhæng mellem borgerløn og miljø.

5 E. BORGERLØN OG TILLÆGSYDELSER: ET SIMPLERE SYSTEM?

Der er enighed, om borgerløn *beløbsmæssigt* ikke kan komme op på siden af de højeste forsørgelsesydelser. En borgerløn på 5.000 kr. pr. måned efter skat overstiger eller modsvarer SU, kontanthjælp til ikke-forsørger, almindelig førtidspension og folkepension, jvf. tabel 1. Disse grupper vil med borgerløn komme ud af det sociale system. Efterlønnere på laveste sats, kontanthjælpsmodtagere, der er forsørger, og modtagere af almindelig, forhøjet førtidspension, vil næppe fuldt kunne dækkes ind af en borgerløn af en realistisk størrelse. Modtagere af syge-, barsels- og arbejdsløshedsdagpenge, "fulde" efterlønnere og modtagere af mellemste eller højeste førtidspension kan ikke dækkes ind. I et samfund med borgerløn må man derfor:

Enten acceptere at store grupper af overførselsindkomstmodtagere går betydeligt ned i ydelse.

Eller opbygge et system af tillægsydelser.

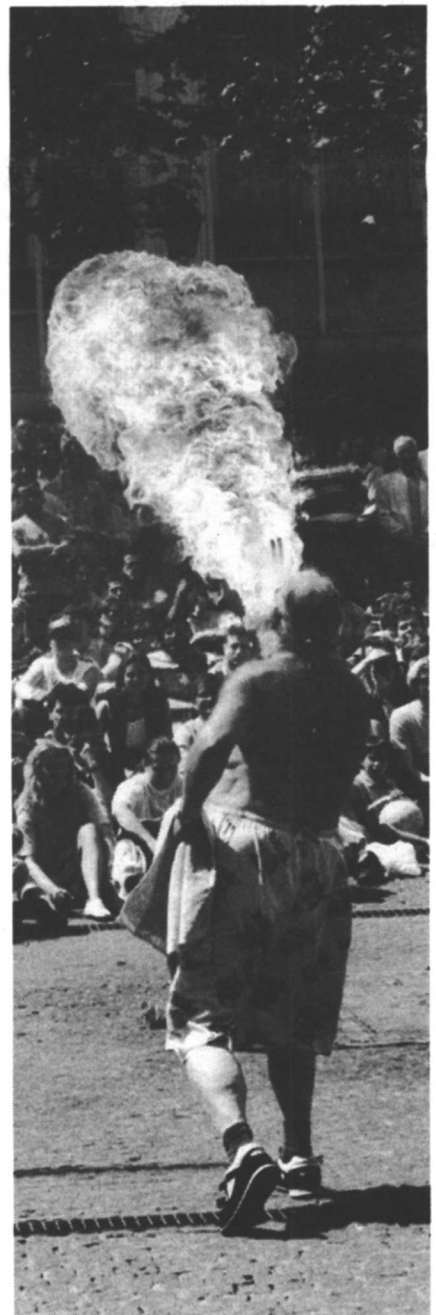
Borgerløn-tilhængerne ønsker at bevare et a-kasse-system efter samme principper som idag, herunder statslig medfinansiering og solidaritet mellem kasserne for at sikre en bred tilslutning, men selvfølgelig således, at A-kassen kun dækker tillægsydelsen. Af andre tillægsydelser skal der være ydelser, der supplerer borgerløn op til

dagpengeniveau ved sygdom- og barsel.

Til det nuværende ydelsessystem knytter sig et omfattende *sagsbehandlersystem*. Et simplere ydelsessystem vil også muliggøre en reduktion af sagsbehandlersystemet. Dette argument svækkes i det omfang borgerløn bliver suppleret med tillægsydelser.

Det vil formodentligt stadig være nødvendigt at definere et sæt rettigheder og pligter for fx a-kasse-medlemskab, idet de økonomiske fordele ved at være tilknyttet systemet må opvejes af visse krav til medlemmerne. Men det står fast, at borgerløn betyder, at alle har en basisydelse at falde tilbage på, som de kan leve af og som de får uden diskussion. Det vil være en reel valgmulighed ikke at være "klient" - men det vil kræve et vist materielt afsavn.

Gruppen er enige om, at borgerløn vil simplificere det offentlige ydelsessystem i en eller anden udstrækning. Borgerløn-tilhængerne mener meget, borgerløn-modstanderne mener mindre. I sit videre arbejde vil udvalget overveje andre mulige løsninger på problemet, jvf. afsnit 9 E. Diskussionen i dette afsnit har drejet sig om *forsørgelsesydelser*. Udvalget har ikke drøftet ydelser, der kompenserer for *særlige* udgifter, såsom boligstøtte, børnefamilieydelse, friplads i institution, særlige tillæg til handicap-

"I dag er vi alle i meget høj grad defineret af vores lønarbejderrolle. Vi får idag vores værdi som menneske via vor arbejdsrolle: Vi spørger hinanden: Hvad er du? I stedet for: Hvem er du?"

pede etc. Der kan dog være et behov for at revidere den konkrete udformning af disse ydelser, fordi der ellers kan opstå samspilsproblemer mellem disse og borgerløn. Et konkret problem ved at bevare disse i et borgerløn-samfund vil være, at den høje skat som borgerløn medfører, vil skærpe de problemer, der er forbundet med en eventuel aftrapning af boligstøtte, friplads mv. - nemlig at stigende indtægt før skat kun giver en meget lille eller slet ingen stigning i indtægten efter skat (samspilsproblemet eller fattigdomsfælden).

6. SOCIAL- OG MILJØ-MÆSSIG VÆRNEPLIGT

Borgerløn-tilhængerne mener, at borgerløn må kædes sammen med en pligt til en vis arbejdsmæssig modydelse i form af en social- og miljømæssig værnepligt. Den skal udformes så smidigt, at man i vidt omfang selv i løbet af et arbejdsliv kan vælge, hvornår dette arbejde skal udføres, og af hvilken art, det skal være. I dag gælder pligten til at udføre et samfunds nødvendigt arbejde kun for bistandsklienterne (kommunal aktivering). Da borgerløn er generel, skal den sociale og miljømæssige værnepligt til samfunds nødvendigt arbejde (der ikke er normalt lønarbejde) naturligvis gælde alle voksne. Det betyder, at borgerløn, med ret til arbejde og uddannelse samt pligt til en vis form for samfunds nødvendigt arbejde, giver en mere lige fordeling af rettigheder og pligter til lønarbejde og samfundsmæssigt nødvendigt arbejde mellem alle samfundsborgere end i dag, hvor tendensen går i retning af skabelsen af et "apartheid-samfund", hvor A-holdet monopoliserer lønarbejdet og fritages for et samfunds nødvendigt arbejde (der ikke er normalt lønarbejde) og B-holdet (bistandsklienterne) fratages muligheden for lønarbejde og tvinges til et samfunds nødvendigt arbejde.

Borgerløn-modstanderne har forskellige synspunkter på social- og miljømæssig værnepligt, men har i alle tilfælde meget svært ved at se, hvorfor borgerløn og værnepligten skal kobles sammen - medmindre det sker for nødtørftigt at legitimere retten til borgerløn med en pligt. Ret og pligt hører sammen, men her er der hverken logisk eller omfangsmæssigt nogen sammenhæng mellem retten og pligten. Det er f. eks. nærmest selvmodsigende, når borgerløn-tilhængerne vil tvinge alle til et arbejde, når deres udgangspunkt i øvrigt er, at der er for meget arbejdstvang i systemerne idag. Hertil kommer, at borgerløn-tilhængerne argumentation bygger på, at der ved siden af lønarbejdet og det uformelle arbejde findes noget "samfunds nødvendigt arbejde", der nødvendigvis skal udføres under en eller anden form for tvang. Men sådan behøver det ikke at være. Begrebet er en borgerlig-socialdemokratisk konstruktion, skabt for at finde en måde til at "aktivere" kontanthjælpsmodtagere og nogle af de forsikrede arbejdsløse på, uden at skulle tilbyde dem ordentlige løn- og arbejdsvilkår. SF bør ikke overtage dette biprodukt af nutidens aktiveringstvang. En del af det "samfunds nødvendige arbejde" er formentligt overflødigt, resten kan udføres som almindeligt lønarbejde, typisk i den offentlige sektor. På den måde vil man være (bedre) i stand til at tilbyde også B-holdet arbejde på helt samme vilkår som A-

holdet - hvad SF i øvrigt allerede har foreslået som alternativ til arbejdsmarkedsreformens "særligt tilrettelagte jobtræningsforløb".

De reelle argumenter for social- og miljømæssig værnepligt (borgerløn eller ej) er af mere socialpædagogisk karakter: At alle bør stifte bekendtskab med bestemte typer af arbejde - f.eks. socialt og miljømæssigt. Et væsentligt problem er dog, at der i sagens natur typisk vil være tale om ufaglært arbejde - den type arbejde, som der i forvejen er størst mangel på. Men som sagt er der ingen grund til at blande den diskussion ind i borgerløn-diskussionen.

7. STRATEGI FOR BORGERLØN?

7 A. GENERELT

Borgerløn-tilhængerne ser en borgerløn-reform som en vidtgående struktur-reform i lighed med Steinckes socialreform i 1933, som skabte strukturen i hele det moderne industrisamfunds social- og arbejdsmarkedspolitik. Den kunne kun gennemføres, fordi man da havde en reform-orienteret arbejderbevægelse i alliance med det landlige småborgerskab (udtrykt ved Det radikale Venstre), som var interesseret i at skabe et socialt trykkesystem tilpasset det moderne lønarbejde. I dag mangler vi en tilsvarende politisk reformbevægelse, hvis mål er at overvinde den nuværende klassesdeling mellem arbejdende og forsørgede, som omdefinierer forsørgelsesprincippet, arbejdsbegrebet og rådighedsforpligtelsen. En sådan reform kunne borgerløn være, og SF burde sammen med andre politiske strømninger gå med i en sådan bevægelse. Borgerløn-modstanderne tager det udgangspunkt, at kampen om fordeling af samfundets goder er en hård kamp. Borgerløn - og især borgerløn gennemført i et hug - kræver en gigantisk omfordeling. Politisk-ideologisk vil den være næsten umulig at gennemføre, og det gælder desto stærkere, fordi den vil blive opfattet som omfordeling til dem, "der ikke vil arbejde". Fik SF virkelig den nødvendige politiske indflydelse, ville det være langt bedre at bruge den (og pengene) til bl. a. bedre og supplerende orlovsordninger, bedre efterløn, også for de 55-59-årige, kortere arbejdstid, bedre offentlig service etc, og til således at afskaffe arbejdsløsheden.

7 B. ALLIANCEMULIGHEDER

Hvem har en økonomisk interesse i borgerløn? Borgerløn-tilhængerne mener, at mellemindkomsterne/middelklassen vil blive økonomisk afhængig af deres borgerløn, hvorfor den ikke vil blive genstand for nedskæringer. Herved sikres også dem, der kun har borgerløn økonomisk. Borgerløn-modstanderne tager i stedet udgangspunkt i, at borgerløn vil medføre et tab for dem med en mellemindkomst eller mere - herunder de fleste fuldtidsbeskæftigede. De vil ikke opleve en personlig interesse i borgerløn. Derimod vil de have en direkte interesse i kortere arbejdstid, orlovsordninger etc. - som desuden også er til gavn for de lavtlønnede.

Så er der de politiske alliancemuligheder. Det er klart, at borgerløn er populært i de grønne bevægelser/partier, og senest også hos de Radikale.

Borgerløn-tilhængerne mener endvidere, at borgerløn-tankegangen forener nogle gode elementer i både socialistisk (lighed) og liberalistisk (frihed) tænkning, og introducerer nogle nye post-industrielle, grønne værdier. Ligesom Socialdemokratiet stod som initiativtager til skabelsen af velfærds-samfundet, kunne SF med andre politiske kræfter blive den ledende kraft i fornyelsen af velfærdssamfundet ved at være den drivende kraft i fremførelsen af borgerløn-tanken blandt de etablerede partier.

Borgerløn-modstanderne tror ikke på de meget brede politiske alliancemuligheder. Specielt vil borgerløn-modstanderne advare mod de højre-liberale politikere, som flirter med borgerløn. De ser den nemlig som et nedskæringsinstrument. Det *de* ønsker er lavere skatter, og en generel borgerløn giver tværtimod højere skatter. Deres dagsorden er ikke borgerløn, som begrebet bruges i dette papir, men en meget lav fælles ydelse; ikke til alle, men kun til dem, der idag modtager ydelser (eller endda kun til nogle af dem). Der er ingen ægte alliancepartnere at hente her.

7 C. VIL BORGERLØN-SAMFUNDET BLIVE SOM TILHÆNGERNE BESKRIVER?

Borgerløn-tilhængerne forestiller sig et samfund, hvor alle får en ydelse (borgerløn), der i hvert fald er til at leve af, hvor der er visse muligheder for tillægsydelser og hvor samfundet fortsat har et ansvar for at tilbyde alle beskæftigelse og uddannelse. Borgerløn-modstanderne frygter, at det (i givet fald) ikke vil gå sådan. Borgerløn vil sikre forsørgelsesgrundlaget for dem, der ingen uddannelse har, og dem, der ikke kan klare et effektivt, højteknologisk arbejdsmarked. Dermed vil det hurtigt blive legitimt at afskaffe de arbejdsmarkeds- og uddannelsespolitiske foranstaltninger, der ellers skulle sikre disse personer en plads på arbejdsmarkedet. Det vil virkelig sætte skel mellem dem, der kan klare sig på arbejdsmarkedet, og de øvrige. Borgerløn vil blive afladskøb.

I den situation hjælper det ikke, at SF's borgerløn-tilhængere henholder sig til, at der burde være en ret til arbejde og uddannelse - den kan hurtigt blive fejlet væk af den politiske dynamik i et borgerløn-samfund. Tilsvarende med tillægsydelserne: Nogle borgerløn-modstanderne frygter, at med borgerløn vil der være et omfattende politisk pres for at underminere og afskaffe tillægsydelserne til fx a-dagpenge. Derfor advarer de kraftigt mod borgerløn, fordi de mener, at borgerløn uden tillægsydelser vil føre til social katastrofe.

8. KONKLUSION OM BORGERLØN

På baggrund af gruppens diskussioner kan flertallet ikke anbefale borgerløn. Af 14 medlemmer er 10 imod, mens 3 er for (1 uafklaret). Men alle mener, at borgerlønnen er et forsøg på at give et - godt eller mindre godt - svar på vigtige og aktuelle samfundsmæssige problemer. Som borgerløn-tilhængerne rigtigt påpeger, bør SF have et gennearbejdet svar på de mange problemer i arbejdsmarkeds- og socialsystemerne. Et (andet) forsøg herpå findes i del II. ■

Del II

Solidaritet for alle

1. INDLEDNING

På et masse område oplever vi paradoks-problemer i det nuværende system:

■ Der er masser af uløste samfundsopgaver samtidig med, at der er 350.000 arbejdsløse.

■ Den samfundsmæssige udvikling kræver bedre uddannelse af de unge og løbende uddannelse af de ældre, men virksomhederne bidrager mindre og mindre med forskning, uddannelse og udvikling og de offentlige uddannelser reguleres med adgangsbegrænsninger.

■ De arbejdsløse mistænkeliggøres samtidig med, at det reelt ikke er muligt at tilbyde dem arbejde.

■ Der stilles større og større krav til de beskæftigede, mens store grupper udelukkes fra at deltage i det samfundsmæssige arbejde.

■ De dårligst uddannede har de dårligste muligheder for videreuddannelse.

De samme årsager har gjort, at de århusianske skraldemænd har kunnet sætte dagsordenen for den politiske debat om arbejdsløsheden i både Folketinget, medierne og frokoststuerne. Det er SF's opgave at styrke denne vilje til at gå nye veje. Vi må formulere det alternativ, der er troværdigt og reelt og som løser arbejdsløshedsproblemet.

2. PRINCIPPER FOR EN REFORM

De skitserede problemer kan kun løses gennem en bred vifte af reformer og politikker under følgende overskrifter:

1.) En generel arbejdsløshedsbekæmpende politik, der både satser på at skabe flere jobs, fordele arbejdet mv. - herunder en gennemarbejdet orlov-sordning, som skal tilgodese en række formål, og også understøtte punkt 2.

2.) Reelle muligheder for at de svageste grupper kan få opfyldt deres ønsker om fodfæste på arbejdsmarkedet.

3.) Et mere fornuftigt sæt af rettigheder og pligter for de arbejdsløse, baseret på en tro på disses egen interesse i at komme i beskæftigelse.

4.) Et retfærdigere og mere forståeligt ydelsessystem uden skadelig kasse-tænkning.

Punkterne er ikke nævnt i tilfældig rækkefølge. Grundlaget for en løsning af problemerne er en langt lavere arbejdsløshed med muligheder for at fravælge arbejdsmarkedet i en periode. Samtidig må udstødningen begrænses, og det hele må baseres på respekt for de arbejdsløse. Det er også vigtigt at reformere ydelsessystemet, men det er ikke kernepunktet.

I det følgende konkretiseres en række forslag baseret på punkt 1-4. De skal ikke opfattes som gennemarbejdede reformforslag, men som forsøg på at

udmønte grundholdninger, værdier etc. i konkrete politikforslag for dermed at gøre debatten nærværende for en bredere kreds.

3. EN ARBEJDSLØSHEDS-BEKÆMPENDE POLITIK

Intet system kan i længden holde til en massearbejdsløshed, som den vi har idag. Arbejdsløsheden skal afskaffes, og troen på, at det kan lade sig gøre skal genskabes. Det er nøgleopgaver for SF. Kampen for, at alle borgere i de relevante aldersgrupper kan tilbydes arbejde, kræver flere jobs - i bred forstand -, mere uddannelse samt kamp mod skævdelingen af arbejdet.

3.1. FLERE JOB - I BRED FORSTAND

SF ønsker, at skabes flere job i både den private og offentlige sektor for at dække udækkede behov og sikre finansieringsgrundlaget for velfærdsstaten. Her er partiets beskæftigelsesplaner vigtige og centrale redskaber, ikke mindst forslagene om økonomisk demokrati, virksomhedsdemo-kra-ti og industripolitik.

Men traditionelt lønarbejde og selvstændig erhvervsvirksomhed er ikke hele svaret. SF bør også sætse på, at andre typer sociale arbejdsfællesskaber bidrager til løsningen af samfundsopgaverne. Et konkret forslag til en sådan "udvidelse af arbejdsbegrebet" er omtalt i afsnit 3.5.

3.2. MERE UDDANNELSE

Uddannelse er en væsentlig del af arbejdsløshedsbekæmpelsen, ikke alene på kort sigt som en form for arbejdsdeling, men især på langt sigt, for at sikre den maksimale effekt af andre tiltag (undgå flaskehalsproblemer etc.). Samfundet har behov for, at medarbejderne udvikler nye og brede kompetencer. Behovet for livslang uddannelse - via uddannelse, kurser, læring på arbejdet, et udviklende arbejde, osv. - vokser radikalt. Overgangen fra den industrielle samlebandspro-

duktion til nye produktionsformer kræver det. Hvor tidligere tiders grunduddannelse holdt i 10-20-30 år er en uddannelse i dag forældet i løbet af få år.

De danske virksomheder løser i dag langt fra denne opgave. De mange mindre virksomheder planlægger typisk ikke en langsigtet opbygning af kompetence hos medarbejderne. Alle virksomheder skal derfor pålægges pligt til at udarbejde uddannelses- og kompetence-udviklingsplaner for de enkelte medarbejdere. Disse planer skal som minimum indeholde 2 ugers arbejdsgiverbetalt uddannelse/kurser pr. år til fuld normal løn. bl.a. ordningen vedrørende virksomhedernes samfundsforpligtelser, jvf. afsnit 4, vil give virksomhederne en økonomisk tilskyndelse til at gå længere end dette lovbestemte niveau. Hertil kommer uddannelsesorlov, jvf. nedenfor.

3.3. FORDELING AF ARBEJDET

SF's politik for en mere ligelig fordeling af arbejdet består af 5 hovedelementer:

1.) Fjernelse af overarbejde og dobbeltarbejde

2.) Nedsat arbejdstid med 30 timers-ugen som mål

3.) Nye sociale rettigheder for udvalgte grupper, som indebærer at disse gruppers efterspørgsel efter lønarbejde mindskes eller fjernes:

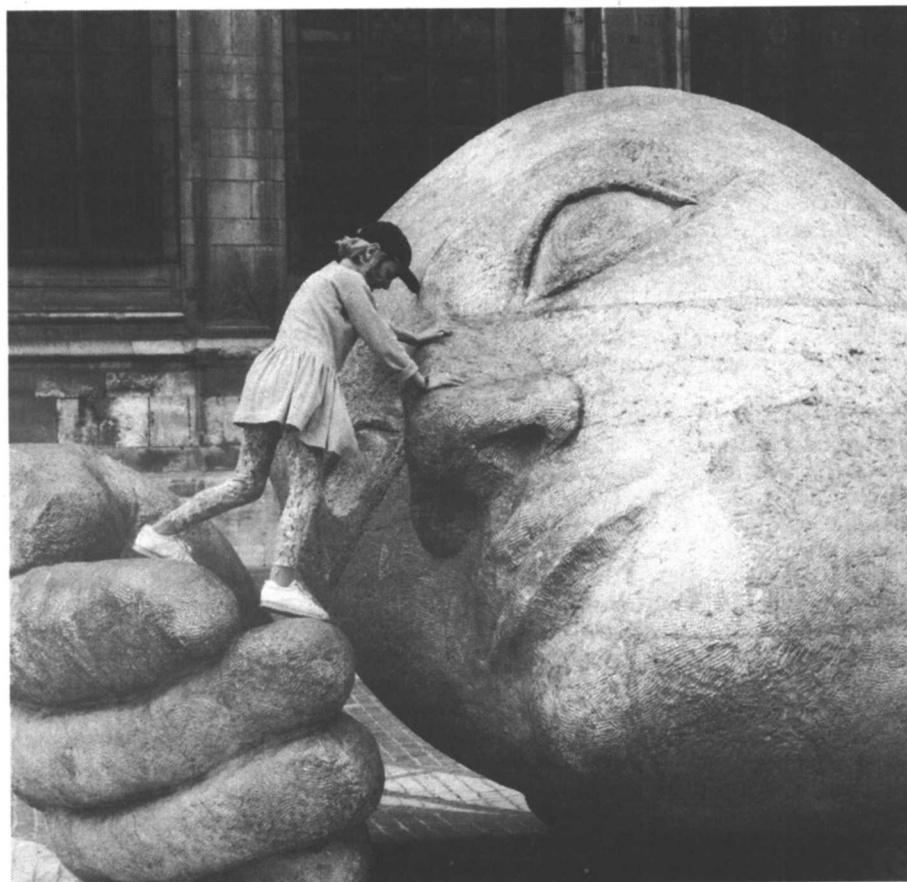
■ udvidet barselsorlov

■ ret til omsorgsdage

■ mulighed for at trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet fra f.eks. 55 års alderen

4.) Adgang til forskellige former for orlov.

5.) Lokale aftaler om arbejdsfordeling à la skraldemandsmodellen så længe arbejdsløsheden er over f.eks. 3% på det faglige/geografiske område - og med 100% dagpenge af de ledige timer.

Behovet for livslang uddannelse vokser radikalt. Så det er ikke længere nok med en almindelig folkeskoleuddannelse, og pigen her må se frem til konstant efteruddannelse.

Dette er ikke stedet for en detaljeret diskussion om SF's arbejdsfordelingspolitik. Det afgørende her er at fastslå princippet om, at arbejdet skal fordeles. Orlovsordningerne spiller dog en særlig rolle i forhold til den samlede reform, og kræver bl.a. af den grund en særlig gennemgang.

3.4. ORLOV - EN DEL AF DEN SAMFUNDSMÆSSIGE ARBEJDSDELING

Orlovsordninger skal tilgodese en række forskellige formål. Frem for som idag at have en ordning til hvert formål, bør der laves *én fælles ordning*, indenfor hvilken de forskellige formål kan tilgodeses - med behørig variationsmuligheder:

- Orlov skal være en ret, og der skal være ret til at vende tilbage til jobbet.
- Orlov kan højst være 1 år - undtagen ved aktivitetsorlov, jvf. nedenfor.
- Orlovsstillinger skal genbesættes - i hvert fald medmindre andet aftales i samarbejdsudvalgene.
- Orlovsydelsen er fulde dagpenge for arbejdsløshedsforsikrede, og en ydelse svarende til kontanthjælpen for ikke-forsikrede - i begge tilfælde med mulighed for supplement ved uddannelse og aktivitetsorlov, jvf. nedenfor, eller efter aftale i overenskomsterne.
- Fælles regelsæt med hensyn til varslings etc.

Udgangspunktet skal være SF's gamle sabbatmodel med ret til orlov f. eks. hvert 5. eller 7. år - hyppigheden kan variere lidt med arbejdsløshedens størrelse. Anciennitetsbestemt orlov kan bruges, som man har lyst til. Børn, uddannelsesønsker, deltagelse i social/kulturel aktivitet kan udløse *ekstra* orlovsrettigheder. På den anden side skal der være regler, der forhindrer "orlovsrytteri" - man skal *ikke* kunne gå fra den ene orlovsvariant til den anden, og på den måde opnå en samlet orlovperiode på adskillige år. Barselsoverloven bevares som en særskilt ordning. Den forlænges, og en del af perioden skal kun kunne bruges af faderen (samt enlige mødre). Adgangen til at få *orlov til uddannelse* skal udvides til et bredere spektrum af uddannelses- og udviklingsaktiviteter for den enkelte, herunder til at gennemføre en individuelt lagt udviklingsplan, godkendt af arbejdsmarkedsmyndighederne. En sådan plan kan bestå af forskellige elementer: kurser, uddannelse, udlandsophold, projektdeltagelse, arbejde i organisationer, bevægelser, etc. Der skal gives arbejdsmarkedsmyndighederne mulighed for ud af eget budget at supplere orlovsydelsen op for udvalgte uddannelsesforløb og/eller persongrupper, som udtryk for en samfunds-mæssig prioritering. *Orlov til pasning af børn* bør primært sigte på at give børnene mere tid sammen med forældrene, uden at det kolliderer med børnenes deltagelse i den socialisering, der sker via daginstitutionerne.

3.5. AKTIVITETSORLOV OG SOCIALE ARBEJDSFÆLLESSKABER

Som en særlig overbygning på orlovsordningen indføres *aktivitetsorlov* til brug for løsning af kulturopgaver og lign. altså frivillige aktiviteter i grænseområdet mellem lønarbejde og fritidsaktivitet.

Forskellige organisationer (se figur 2.) kan som brugere af kulturel arbejdskraft søge kommunen om et klippekort til køb af kulturelt arbejde - som en ekstra mulighed udover de nuværende muligheder for at søge om penge til

lokaler, dækning af udgifter etc. Dette klippekort kan bruges til at give orlovsret til folk, der ikke har en sådan (eller ønsker at gemme den til andre formål) eller til, at en person med orlovsret får suppleret orlovsydelse, så pågældende ialt får op til f.eks. 120% af de maksimale dagpenge. Der skal også være mulighed for - efter ansøgning - at forlænge denne type orlov til ialt 2 år.

4. VIRKSOMHEDERNES OG MEDARBEJDERNES SOCIALE FORPLIGTELSE

En stor gruppe opfatter - med rette - arbejdsmarkedet som meget svært tilgængeligt, og de forskellige aktive-ringstilbud som mere eller mindre meningsløse. Disse mennesker bør have attraktive aktiv-tilbud, som samtidig giver dem en reel mulighed for varig beskæftigelse.

Det kan kun opnås, hvis *alle* virksomheder - og medarbejderne - anerkender deres sociale forpligtelse overfor de svage grupper. Idag koncentrerer langtidsarbejdsløse m.fl. i (dele af) den offentlige sektor, hvor chancerne for varig beskæftigelse er minimal, fordi der er skabt en svikmølle, hvor der hele tiden skal være plads til et nyt hold. Og i nogle få private virksomheder, der systematisk udnytter ordningerne (grill-barer etc).

Det offentlige debat fokuserer meget på disse misbrugsproblemer, og mindre på hovedproblemet, som er den helt manglende brug på størstedelen af det private arbejdsmarked. Dette hovedproblem forhindrer en socialt ansvarlig løsning af misbrugsproblemerne. Det beklagelige udgangspunkt er nemlig, at der idag er store grupper, der varigt eller midlertidig er ude af stand til at varetage et job på arbejdsmarkedets normale vilkår. Det gælder mange unge uden uddannelse, langtidsledige, førtidspensionister mv. For disse grupper er der grundlæggende 3 løsningsforslag:

A. Giv dem en overførselsindkomst,

B. Sæt mindstelønnen ned,

C. Giv virksomhederne en (økonomisk) tilskyndelse - varig eller midlertidig - til at ansætte dem.

A. er dyr og menneskelig dårlig (i hvert fald som eneste alternativ). B. er næppe særlig effektiv, og desuden fordelingsmæssig uacceptabel, bla. fordi en masse mennesker, som faktisk har sikret sig job på lavtlønsområdet, vil blive trukket ned i løn.

Derfor er vi nødt til at vælge C. Det kan ske i form af direkte tilskud, men af flere grunde må en anden model foretrækkes: *Et socialt regnskab for virksomhederne*, hvor virksomhederne efter størrelse pålægges en social forpligtelse, der kan indfries ved at ansætte langtidsarbejdsløse, unge arbejdsløse, førtidspensionister eller andre svage grupper. For hver ansættelsesmåned gives et antal point. For førtidspensionister og andre med permanent nedsat arbejdsevne gives point i hele ansættelsetiden og point-antallet fastsættes ud fra en konkret vurdering af erhvervsevnen. For langtidsarbejdsløse og unge gives point typisk efter objektive kriterier (f.eks. hvor længe man har været arbejdsløs), og kun i en begrænset periode - svarende til den tid det normalt varer inden erhvervsevnen er fuldt (gen-)etableret.

Hvert år foretages en opgørelse; har virksomheden for få point, skal den

NOTATER:

FIGUR 2.

ORGANISATIONER DER KAN SØGE KOMMUNEN OM KLIPPEKORT TIL KØB AF KULTURELT ARBEJDE

■ Frivillige organisationer, bolig- og lokalmiljøer, faglige fællesskaber og andre, der påtager sig omsorgsopgaver for syge, svagelige, handicappede, mennesker i krise, osv.

■ Idrætsorganisationer, kulturelle foreninger, klubber, faglige organisationer, venskabsforeninger, solidaritetsorganisationer, osv., der løser opdragelses- og uddannelsesopgaver over for børn, unge, arbejdsløse, flygtninge, mennesker med svage sociale netværk, og lign.

■ Patientforeninger, arbejdsmiljøorganisationer, forbrugerorganisationer, miljøaktivister, osv., der løser sundheds- og forebyggelsesopgaver.

■ Fagforeninger, boligorganisationer, protestbevægelser, mv., der presser social udvikling og fornyelse igennem.

■ Kunstnerkollektiver, ungdomsklubber, arbejdsløsheds-huse, osv., der skaber kulturelle projekter.

betale en strafafgift til det offentlige. Princippet kendes fra Tyskland, hvor ordningen dog kun omfatter handicappede.

Ordningens formål er at sikre svage grupper mulighed for et arbejde, der mest muligt - overenskomst- og så vidt muligt indholdsmæssigt - svarer til et normalt arbejde. Det ville stride grundlæggende mod dette princip, at stille krav om at arbejdet skal være ekstraordinært - som det sket ved arbejdstilbud/jobtræning idag. Krav om merbeskæftigelse duer heller ikke, fordi det på forhånd ville udelukke de mange virksomheder, som ikke har mulighed for at udvide deres beskæftigelse.

Fravær af disse krav giver et helt reelt problem, for der kan - nok mest i teorien - opstå tilfælde, hvor en virksomhed for at få plads til en pointgivende person skubber en normal-ansat ud. Frygt herfor har været med til at holde svage grupper ude fra store dele af det private arbejdsmarked. Men problemerne kan begrænses stærkt, hvis virksomheder, medarbejderne og samfundet tackler det bevidst:

1.) De fleste virksomheder har en betydelig, løbende *personaleudskiftning*. Hvis virksomheden ved nogle af de "ordinære" nyansættelser vælger en pointperson udløser det ikke en fyring. Ordinær ansættelse er også det bedste udgangspunkt for en varig ansættelse. Man vil bevæge sig et stykke i retning af fagbevægelsens gamle, solidariske krav om først ledig, først i arbejde. En social personalepolitik vil løse problemerne langt hen af vejen - men ikke alle steder, og især ikke i helt små virksomheder, der har en begrænset personaleudskiftning. Disse bør fritages for en formel, social forpligtelse.

2.) Ved at fastholde attraktive *orlovsmuligheder*. Fyringer kommer ikke på tale ved vikaransættelse af en pointperson. Pointsystemet vil desuden gøre det attraktivt for virksomhederne at supplere den offentlige orlovsydelse, hvis det kan spare dem for strafafgift.

3.) Ved generelt at føre en *arbejdsløshedsbekæmpende* politik. Det er

Solidaritet for alle

9

DEBATPLÆG

fuldt forståeligt, at frygten for at miste sit job, og dermed modviljen mod langtidsarbejdsløse etc., er størst i en situation med stor og voksende arbejdsløshed. Lykkes det at skabe den modsatte situation - faldende og lille arbejdsløshed - mindskes problemet.

Ansættelse af pointpersoner skal ikke trækkes ned over hovedet på de ansatte. Tværtimod skal systemet bruges til at give øget indflydelse til de ansatte, som i samarbejdsudvalgene skal have fuld medbestemmelse på området (bl.a. vetoet). Hvis arbejdsgiver og ansatte ikke bliver enige, ryger pengene dermed i stats- eller kommunekassen. Det giver en kraftig tilskyndelse til at finde en lokal løsning.

De nuværende ordninger er administrativt komplicerede og misbruges i en del tilfælde. Den foreslåede ordning er simple. Pointsystemet vil selvfølgelig ikke virke perfekt - nogle personer vil udløse for mange, andre for få point i forhold til deres værdi på arbejdsmarkedet, og det kan give en form for misbrug. Til gengæld administrerer systemet så at sige sig selv, når først pointene er fastsat.

5. AKTIVERING AF DE ARBEJDSLØSE - FORSIKREDE SOM IKKE-FORSIKREDE

Der er to grundlæggende mangler i det nuværende aktiveringssystem. Tilbudene er for dårlige og for få; og der er for meget tvang og for få rettigheder. Der skal skabes en større vifte med flere og bedre tilbud dels gennem virksomhedernes sociale forpligtelser, dels ved at afsætte flere penge til uddannelse. Igennem *de første par års* arbejdsledighed skal der være *ret, men ikke pligt* til at bruge disse tilbud, ingen sammenkædning af aktivering og rådighedsvurdering og ingen tvangselementer med rådighedskonsekvenser i denne periode, dog skal man ligesom idag tage imod et anvist *ordinært* arbejde på fornuftige vilkår. Ordinært arbejde omfatter *ikke* tilskudsjob, pointjobs (jf. afsnit 4) eller deltagelse i sociale arbejdsfællesskaber (aktivitetsorlov).

Hvis en person fortsat er arbejdsløs *efter ca. 2 år*, er det vigtigt med en samlet forøgelse af aktiveringsindsatsen, koncentreret om et virkeligt brugbart forløb. Det betyder, at der skal ske en særlig styrkelse af arbejdsgivermotiveringen til at efterspørge langtidsarbejdsløse i denne situation. Samtidig er tidspunktet kommet, hvor det kan være rimeligt at benytte en vis form for tvang (forstået som risiko for at blive smidt ud af dagpengesystemet), ikke ud fra mistillid til de arbejdsløses lyst til at komme i arbejde, men fordi det for mange vil være alt afgørende for de fremtidige jobmuligheder, at de får et kærligt skub i den rigtige retning.

Disse principper skal gælde både for forsikrede og ikke-forsikrede arbejdsløse.

Konkret bør SF foreslå en omlægning af den nuværende aktiveringsordning for de arbejdsløse:

A. I en periode på f.eks. 2 år har de arbejdsløse særlige *rettigheder og muligheder*:

■ Ret til orlov i op til 1 år i alt jvf. ovenfor.

■ Ret til efter 1 års ledighed at blive omfattet af virksomhedernes sociale forpligtelser - til et relativt beskedent pointbeløb. Arbejdsmarkedsmyndighederne kan i begrænset omfang give extra-point til særligt udsatte

grupper, også før de har været arbejdsløse i et år.

■ Ret til at deltage i alle former for uddannelse i op til 1 år

■ Ret til at drøfte en handlingsplan med AF, a-kasse/fagforening og/eller kommunen.

B. I den efterfølgende periode på f.eks. 2 år har den arbejdsløse de samme rettigheder og muligheder.

Herudover har den arbejdsløse ret og pligt til at udarbejde og deltage i gennemførelsen af en personlig handlingsplan, der som minimum indeholder enten et kompetencegivende uddannelsesforløb eller et længerevarende uddannelses-, jobtrænings- og udlusningsforløb af højere kvalitet end i det netop indførte system. Den langtidsarbejdsløse skal have klare minimumsrettigheder, hvad angår handlingsplanens indhold.

Den ledige er nu omfattet af virksomhedernes samfundsforpligtigelse med væsentligt større pointbeløb, så efter spørgslen efter langtidsledige styrkes væsentligt.

Pligten omfatter deltagelse i at udarbejde handlingsplan og deltage i *aftalte* uddannelses-, jobtrænings- og udlusningsaktiviteter. Den ledige har ret til at afbryde en lagt handlingsplan, men kun efter aftale med a-kasse og arbejdsmarkedsmyndighederne og med fornyet pligt til at være med til at lægge en ny, revideret handlingsplan. Afbrydelser skal ikke i sig selv forpligte A-kassen til særskilt rådighedsvurdering.

6. UNGE

6.1 AKTIVERING

Også aktivering af unge uden tidligere arbejdsmarkedstilknytning baseres på ovennævnte principper. Men for de unge er det særligt vigtigt at samle op hurtigt. Det betyder, at der skal være en hurtig indsats med rådgivning om især uddannelsesmuligheder - og selvfølgelig modsvarende en reel adgang til denne uddannelse. Endvidere at unge ikke skal kunne gå i 2 år, men kun i ca. år, før de får et kærligt skub - i form af besked på, at hvis de ikke går igang med uddannelse, arbejde el.lign., kan det have konsekvenser for deres offentlige ydelse.

Til gengæld bør også unge have mulighed for at deltage i kulturelle aktiviteter og lign. jvf. afsnit 3.5, men efter det halve år sker det efter "ansøgning" og ikke som en ret. Formålet er alene at sikre, at der en eller anden form for reel aktivitet, og ordningen skal således administreres liberalt.

6.2 OFFENTLIGE YDELSER TIL UNGE OG ANDRE UNDER UDDANNELSE

Til erstatning for det udviklede SU-system og de to særlige kontanthjælpsatser til unge indføres en ungyldelse, som gives til:

■ unge (18-24 år) arbejdssøgende, der opfylder ovenstående krav

■ unge under uddannelse

■ andre under uddannelse, der ikke er berettiget til uddannelse med dagpengeydelse

Unge kan dog få dagpenge i det omfang de opfylder betingelserne herfor - men der vil være mange, der ikke opfylder betingelserne.

Ydelsen gives som et fast beløb: 60% af fulde dagpenge til barnløse, 80% til dem med børn. Beløbet aftrappes ved arbejdsindtægt udover en bagatelgrænse. Personer under uddannelse må dog

tjene et vist beløb ved siden af *uden* aftrapning (det giver en positiv tilskyndelse til uddannelse).

Ved langvarig uddannelse (f.eks. erhvervsuddannelse udover 3 år) gives størstedelen eller hele ydelsen som særlige *statslån*. De skal være rente- og afdragsfri i perioder, hvor man er arbejdsløs efter endt uddannelse. Låneandelen forøges i forhold til idag, dels fordi det ikke er rimeligt at yde offentlig støtte til personer, der kan forvente at få en langt højere livsindkomst end gennemsnittet, dels på grund af et finansieringsbehov.

Ved lønnet praktik etc. ydes om nødvendigt et offentligt tilskud eller lån, der sikrer mindst samme rådighedsbeløb som ungyldelsen. Dermed sikres, at ingen fravalger praktik af økonomiske grunde.

6.3. EN SÆRLIG OVERGANGSREGEL FOR 25-29-ÅRIGE, DER ØNSKER AT UDDANNE SIG

Idag er der en del muligheder for under uddannelse at få udbetalt en beløb, der svarer til fulde dagpenge - brutto-revalideringsydelse, uddannelsesorlov samt uddannelse som aktivering. Det kan foranledige nogle unge til at udskyde deres uddannelse. Og det skaber i hvert fald forståelsesmæssige problemer. En konsekvent løsning vil være, at lave en optrappingsordning for de 25-(f.eks.) 29 årige. Forstået på den måde, at en person, der opfylder de øvrige krav til at få uddannelse med dagpenge, fik ung-ydelse som 24-årig og dagpenge som 30-årig, mens han som 25-29 årige fik en ydelse, der lå mellem disse to grænser - gradvis optrappet, så beløbet for en 25-årig var tættest på ung-ydelse; og for en 29-årig tættest på dagpenge.

7. DAGPENGE OG KONTANTHJÆLP

7.1 SYGE- OG BARSELSDAG-PENGE ydes som idag, idet varighedsbegrænsningen for sygedagpengene fjernes, og barselsorloven forlænges, jvf. SFs vedtagne politik.

7.2 ARBEJDSLØSHEDSDAG-PENGE bevares som en forholdsvist høj ydelse til personer, der rammes af arbejdsløshed. Formålet med denne ydelse er dels at sikre beskæftigede mod et meget voldsomt indkomstbortfald, dels at øge unge og andres tilskyndelse til at sikre sig en tilknytning til arbejdsmarkedet. Derfor er det logisk, at man kun kan få dagpenge, når man opfylder visse krav. Udover de krav til aktivering etc., der er omtalt i afsnit 6, drejer det sig om krav til at *komme ind* i systemet og spørgsmålet om, hvor længe man kan *blive i* systemet.

For at få arbejdsløshedsdagpenge skal man ligesom idag have opnået tilknytning til arbejdsmarkedet. Det kan ske enten gennem uddannelse eller lønarbejde - eller en kombination heraf. I modsætning til idag skal støttet arbejde tælle fuldt ud som andet arbejde - der er ingen grund til at yderligere straffe dem, der ikke har været i stand til at finde udstøttet arbejde.

Det vil fortsat kun være A-kasse medlemmer, der kan få arbejdsløshedsdagpenge. Dermed puttes nogle personer i kontanthjælpskassen, selvom deres eneste problem er arbejdsløshed. Det er ikke ideelt. Alternativet, som der kunne være en vis logik i, er at give

arbejdsløshedsdagpenge til *alle* med tilknytning til arbejdsmarkedet, uanset om de har valgt at melde sig ind i en A-kasse. Men det vil reelt undergrave A-kasse systemet - for hvem vil betale for noget, man kan få gratis? - og der er nogle fordele ved at bevare A-kasserne; også udover på denne måde at sikre fagbevægelsens organisationsprocent.

Der er et dilemma her, hvis den pragmatiske løsning er at arbejde for en højere organisationsprocent. Det er væsentligt at understrege, at den eneste forskelsbehandling af forsikrede og ikke-forsikrede arbejdsløse, der bevares er ydelsens størrelse - aktiveringsprincipper skal være de samme.

Med hensyn til hvor længe man kan få dagpenge, siger de nugældende regler 9 år, incl. aktiverings- og orlovsperioder. SFs nuværende politik er helt at ophæve varighedsbegrænsningen. Det vil være et fremskridt, men er det ambitiøst nok?

Et mere ambitiøst sigte er, at sikre en reel jobmulighed til alle. Desværre har en del af de langtidsledige ringe udsigt til nogensinde at få et job på markedsvilkår. Det problem vil typisk kunne konstateres efter 3-5-7 års arbejdsløshed + (mislykket) aktivering. Denne gruppe bør have tilbudt et job med et i princippet *varigt*, direkte eller indirekte offentligt tilskud, f.eks. gennem virksomhedernes sociale forpligtelser. Løn og arbejdsvilkår skal være overenskomstmæssige, men man skal ikke have krav på et job indenfor sit fagområde.

Det kan diskuteres, om de berørte personer *altid* skal have ret til - i stedet for at overgå til en (lavere) passiv ydelse - at få tilbudt et alternativ. Eller om de kun skal have samme muligheder herfor som alle andre - dvs. overgang til kontanthjælp eller tilbagetrækningsydelse, i det omfang de er berettiget hertil.

Der kan og bør generelt ske *administrative* forenklinger af dagpengesystemet - f.eks. ved at alle får maximale dagpenge under de første måneders arbejdsløshed (eller sygdom) - men det er en teknisk præget diskussion, som ikke hører hjemme her. Her er ikke taget stilling til dagpen-

genes højde. Et løft af dagpengemaximum er fuldt foreneligt med den reform, der foreslås her.

7.3 KONTANTHJÆLP TIL FORSØRGELSE

Kontanthjælp foreslås som idag ydet med 60% af maximale dagpenge til ikke-forsørgere og 80% til forsørgere. I begge tilfælde kan ydelsen suppleres ved særlig høj husleje/mange børn eller store engangsudgifter. Den vigtige ændring bliver, at unge ikke længere kan få kontanthjælp, men ung-ydelse. Det giver en væsentlig simplifikation, fordi der idag er mange særregler for og huller i de unges ret til kontanthjælp (og SU).

Betingelser med hensyn til at tage arbejde, aktivering etc. ændres til dem, der gælder for dagpenge - i det der selvfølgelig skal tages særlig hensyn til dem, der har andre sociale problemer end arbejdsløshed. To grundprincipper i kontanthjælpen bevares:

A. Der ydes højere beløb til børnefamilier og dem med høj husleje.

B. Forsørgelsesprincippet.

AD A. De to satser samt muligheden for tillæg opretholdes, fordi det er vigtigt at tage hensyn til leveomkostningerne, når ydelsen er relativt lav. To-sats-systemet giver ingen administrative eller forståelsesmæssige problemer.

AD B. I praksis betyder foresørgelsesprincippet især, at ægtefæller skal forsørge hinanden. Alternativet er *individualprincippet*, hvor ydelsen gives uafhængigt af ægtefællens indkomstforhold (hvilket peger i retning af borgerløn). Derved undgås, at nogen i ægteskabet lever fuldt ud på sin ægtefælles økonomiske nåde. Endvidere undgås en mindre forståelig forskelsbehandling af gifte og papirløse - som alternativt kun kan undgås ved dyneløfteri.

Problemet ved individualprincippet er, at der vil blive givet penge til ægtepar, der er velstillede i kraft af en stor arbejdsindtægt hos en af ægtefællerne, selvom den anden ægtefælle reelt ikke

har tænkt sig at arbejde. Der vil formentlig være almindelig forargelse over, at der ydes hjælp til "direktøren og hans hellerupfrue", og det kan gøre det politisk svært, at komme igennem med den ønskede begrænsning af aktiveringstvungen overfor kontanthjælpsmodtagere.

På et tidspunkt bør individualitetsprincippet gennemføres også på kontanthjælpsområdet, men det kan næppe have så høj prioritet, at der skal bruges (de mange) penge på det nu.

8. TILBAGE-TRÆKNINGSYDELSE

Idag har vi efterløn med to satser, førtidspension med fire satser, overgangsydelse, delefterløn samt delpension. Alle disse ordninger skal erstattes af én tilbagetrækningsydelse, som alle over en bestemt alder (f.eks. 55 eller 60 år) kan få uden videre. Aldersgrænsen kan eventuelt variere med arbejdsløshedens omfang. Personer under aldersgrænsen kan tildeles ydelsen efter ansøgning, ligesom det idag sker ved førtidspension.

Ydelsen udgør et fast beløb for alle. Det kan f.eks. være 90% af de maximale dagpenge. Eller fulde dagpenge i halvdelen af tiden til man fylder 67 år og f.eks. 82% i resten af perioden (half-and-half modellen). Eventuelt kan man forestille sig en valgmulighed mellem disse to muligheder. Nuværende modtagere af førtidspension eller efterløn med højere satser sikres gennem en overgangsordning.

Der tillades en beskedent arbejdsindkomst ved siden af (f.eks. 25.000 kr./år). Ved indtægter herudover aftrappes tilbagetrækningsydelsen, f.eks. med 50 eller 70 øre pr. extra tjent krone. Dermed har tilbagetrækningsydelsen en "indbygget" automatisk og ubureaukratisk adgang til *delvis eller gradvis tilbagetrækning*, hvorved særordninger som delefterløn og -pension bliver overflødige.

Der ydes særligt tillæg til personer, der har mærkbare udgifter som følge af handicap eller invaliditet. Men de forskellige økonomiske særfordele, som idag gives til førtidspensionister, bortfalder.

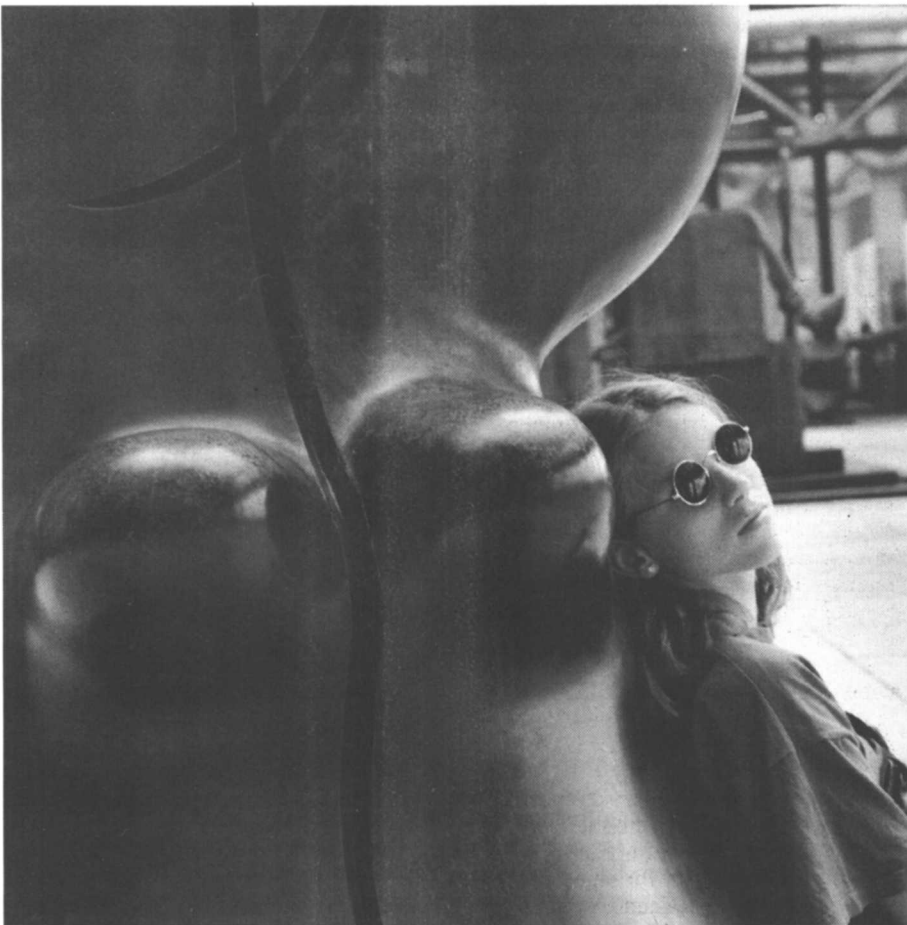
Alt i alt opnås en betydelig simplificering i forhold til idag.

Omlægningen vil på kort sigt være dyr. Det skyldes især, at 10-15% af alle gifte kvinder i alderen 55/60-66 år idag er "husmødre" - de har hverken lønindtægt eller en offentlig forsørgelsesydelse. Med omlægningen kan de få tilbagetrækningsydelse. Af økonomiske grunde kan det derfor blive nødvendigt med en gradvis indførelse af den fri adgang til ydelsen. Derimod kan sammenlægningen til en ydelse ske hurtigt.

Omkostningerne ved fri adgang til ydelsen vil blive mindre efterhånden, fordi der er færre "husmødre" i de lidt yngre generationer - eller sagt på en anden måde vil der med de nuværende regler være flere, der er berettiget til efterløn.

"... Unge skal ikke kunne gå i 2 år, men kun i ca. 1/2 år, før de får et kærligt skub - i form af besked på, at hvis de ikke går igang med uddannelse, arbejde el.lign., kan det have konsekvenser for deres offentlige ydelse."

NOTATER:

Solidaritet for alle

11

DEBATOPLÆG

9. DET SAMLEDE YDELSESSYSTEM

9.1. Figur 3 giver et overblik over det ydelsessystem for de 18-66 årige, der følger af det ovenstående. Ydelser som børnecheck, boligstøtte etc. er ikke inddraget i gruppens overvejelser.

9.2. OM ADMINISTRATION OG KASSETÆNKNING

Alle ydelser tænkes tildelt og administreret af kommunerne - det gælder dog ikke arbejdsløshedsdagpenge for a-kasse medlemmer. Ideelt set bør der samtidig ske en omlægning af det nuværende statslige refusionssystem, så kommunerne bidrager ensartet til alle ydelser, også til arbejdsløshedsdagpenge - derved undgås kommunal kassetænkning. En sådan omlægning er dog teknisk og politisk kompliceret, især fordi de enkelte kommuners økonomi påvirkes meget forskelligt.

9.3 FORSKEL TIL BORGERLØN

Det skitserede system betyder væsentlig færre ydelsestyper end idag. Det kan om man vil opfattes som et skridt i retning af en generel borgerløn, men der er to grundlæggende forskelle:

A. der udbetales ikke nogen ydelse til personer med (fuldtids-)beskæftigelse;

B. Der stilles krav for at få ydelserne, undtagen ved tilbagetrækningsydelsen tildelt efter alder.

9.4 SAMFUNDSINDKOMST: FREM MOD KUN EN YDELSE?

De samme to forskelle findes mellem borgerløn og samfundsindkomst. Det sidste er et system, hvor alle offentlige forsørgelsesydelse er beløbsmæssigt ens.

Det vil være uacceptabelt at lave en samfundsindkomst på et lavere niveau end fulde dagpenge. I forhold til en samfundsindkomst på *dagpengeniveau* giver det ovenfor skitserede system lavere ydelser til 3 grupper:

A. "Tilbagetrækkere"

B. Kontantshjælpsmodtagere

C. Unge uden dagpengeret

Den højere retfærdighed heri kan overvejes:

ad A. Kan begrundes med, at tilbagetrækkere har mulighed for en beskeden indkomst ved siden af, og at tilbagetrækning i mange tilfælde er udtryk for en frivillig beslutning.

ad B. Kan begrundes med, at der skal være en økonomisk tilskyndelse til at opnå tilknytning til arbejdsmarkedet gennem uddannelse og/eller beskæftigelse.

ad C. Den særlige ungyldelse - som i nogle henseender er bedre og i andre er ringere end kontanthjælpen - tager udgangspunkt i unges særlige situation, hvor uddannelse er meget udbredt, og hvor livssituationen ofte er skiftende.

Disse begrundelser kan man være mere eller mindre enige i. Men der er også en tungvejende, økonomisk begrundelse: Fuld samfundsindkomst på dagpengeniveau vil være meget, meget dyr, og er derfor i bedste fald realistisk på meget langt sigt. Det gælder i forstærket grad, hvis man ønsker en forhøjelse af dagpengeniveauet. Selv hvis man ser samfundsindkomst som et attraktivt slutmål, vil det være klogt at definere en mellemstation. Det skitserede system kan, om ønsket, opfattes som et skridt i retning af samfundsindkomst.

FIGUR 3. FORSLAG TIL ET SIMPLIFICERET YDELSESSYSTEM

NUVÆRENDE SYSTEM	FORSLAG	MULIGT SLUTMÅL
Arbejdsløs på fulde dagpenge		
Barselsdagpenge		
Sygedagpenge	100%	
Bruttorevalideringsydelse	DAGPENGE/ORLOVS-	
Uddannelsesorlovsydelse	YDELSE ¹	
Børnepasningsorlovsydelse		
Sabbatorlovsydelse		
Højeste førtidspension		
Efterløn, højeste sats	100%/82%	
Mellemste førtidspension	eller 90%	
Forhøjet alm. førtidspension	TILBAGETRÆKNINGS-	
Efterløn, laveste sats	YDELSE	
Almindelig førtidspension		100%
		SAMFUNDS-
		INDKOMST
Kontanthjælp, forsørger,		
Kontanthjælp, ej forsørger,		
Kontanthjælp, u/23 år, udeboende		
SU+lån, udeboende	60%/80%²	
SU+lån, hjemmeboende	KONTANTHJÆLP ³	
SU, udeboende	UNG-YDELSE ⁴	
SU, hjemmeboende		

Noter:

¹ Udmåles i visse tilfælde efter individuel beregning (90%-regel etc); mulighed for supplement af orlovsydelse.

² 60% til ikke-forsørgere; 80% til forsørgere.

³ Ydes kun i fravær af andet forsørgelsesgrundlag; mulighed for tillægsydelse.

⁴ Ydes uanset formue, evt. ægtefælles indkomst etc.; ingen tillægsydelse; ydes helt eller delvis som lån ved længerevarende uddannelse.

Anm.: Procenterne angiver procentandelen af dagpengemaximum.

10. GRUPPENS HOLDNINGER TIL:

"SOLIDARITET FOR ALLE"

Del II af papiret er skrevet med borgerløn-modstandernes pen. Men borgerløn-tilhængerne mener overordnet set, at gennemføres forslagene, vil det være et betydeligt fremskridt i forhold til idag, og et pænt skridt i retning af borgerløn, som defineret i del I af papiret. Forstået på den måde er gruppens medlemmer enige om hovedindholdet i "Solidaritets for alle".

Til gengæld er ingen af gruppens medlemmer - hverken borgerløn-modstanderne eller tilhængerne - 100% enige i alle de fremlagte forslag her i del II. Vi har valgt ikke at redegøre for de afvigende synspunkter, for vi håber, at debatten kommer til at dreje sig om *de overordnede principper i reformforslaget, og sammenhængen mellem disse principper* - frem for de mange detaljer, som man let kan blive uenige om, men som der nok skal komme rig mulighed til at diskutere, når eller hvis dette debatpapir skal indarbejdes i SF's programmer - eller udmøntes i lovgivning! ■

Borgerlønsgruppen bestod af:

- Carsten Andersen (kun del I)
- Bente Bastrup
- Erik Christensen
- Morten Damsgård-Madsen
- Bent Graversen
- Lilli H. Gyldenkilde
- Henrik Severin Hansen (ankermann)
- Nis Graulund Hansen (sekretær)
- Marianne Hvolris (kun del I)
- Knud Johnsen (til september)
- Erik Ingerslev Larsen (kun del I)
- Anders Laubjerg (fra oktober)
- Lars Meyer
- Birgit Smedegaard Olsen
- Jørn Wæver.